

frtért.¹ Később e bérletet a város kapta meg | 1793-99. 720 frtért és azt gőből-járásra használta,² s azontul is 3 évről 3 évre megújította a bérletet, bár az uraság annak | 1802. díját telkénként 47, 1806-ban 84; 1811-ben 108, 1812-ben 147, 1813-ban 94, 1815-ben 112 frtra emelte, a szerződést pedig majd a bírák személyére kötötte, majd föltételül tüzte ki, hogy ezek a földet a magok kezessége mellett a zselléreknek 2—14 holdjával osszák ki.³ E közben pedig a pusztát a derekegyházi uradalomhoz kapcsolták, s kimondták, hogy az $\frac{3}{4}$ részben az uraságé,⁴ (a mit | 1813. azonban nem foganatosíthattak), végre pedig, hogy ebből a vásárhelyiek többé semmit se kapjanak haszonbérbe.⁵ A legelőelkülönítés alkalmával az egész | 1816. pusztát az uradalom választá el magának, majd a forradalom után közigazgatás és adózás tekintetében Derekegyházzal egyesítette s a város határából kiszakította — ámbár földjét kisebb bérletek útján ma is nagyobbrészt vásárhelyi gazdák használják.

Veresegyház.

Az a középkori falu, melyről e néven előzetesen (II. 474.) szólottunk, mint láttuk, elpusztult s nem is támadt föl többé hamvaiból. Egy másik Veresegyház az, melyről, mint határunknak török korbéli részéről, itt meg kell emlékeznünk, mely Csongrád megyéhez tartozott s annak Békésmegyét érintő részén, hosszukás alakban nyult el Ujváros, Királyság, Öcsöd, Szent-András, Fábiansebestyén, Donát és Derekegyház között s megkülömböztetendő a békésmegyei többi Veresegyházaktól. Ezek egynémelyike régebben a gyulai uradalomhoz s ezzel együtt Korvin János és Brandenburgi Gy. birtokaihoz tartozott,

¹ Urbéri összeírások 1789. és 1808-ból a városi s illet. a gr. Károlyi-féle ltrakban.

² Városi publikációk jkve.

³ A szerződések, számadások és hirdetmények V. ltr. Rvi. 2. a. cs. 41. sz. 3. a. cs. 60. 61.

⁴ Csongrád megye ltra, Proth. czim. causarum etc. és Urad. összeírás 1813-ból n. o.

⁵ V. ltr. Rvi. 3. a. cs. 85. sz.

bár kétségtelen, hogy a mi Veresegyházánk határát is némely irások Békés megyéhez számították, úgy-hogy e miatt a szórványosan előforduló adatok vonatkozásai között alig lehetett eligazodni.

A hely a XVI. század első felében pusztán állott s ezért nemcsak Halul defteréből hiányzik, mely eddig a szomszédos Derekegyházat és Ujvárost megnevezi, hanem az 1553-ki adóösszeirásból, sőt az 1553—61-diki gyulai tizedjegyzékekből, valamint az 1557-ki defterből is, melyek pedig e vidékről minden, e korban létező, falut felemlítenek: ellenben a trienti zsinati követek uti-költségeire nézve tett kirovások jegyzékébe Szénással és Királysággal együtt Veresházát is — Fábiansebestyén és Fehéregyháza közt, besorozták és a hátrálékos egyházak közé beirták.¹

Általában az egyháziak leginkább számot tartottak a magok javaira s legjobban is megőrizték az azokról szóló adatokat. Így a váci püspököknek is megvannak ez idő-tájról a dézmáshelyek névsorai s ezekből tudjuk, hogy a csongrád megyei összes helységek dézmáját, melyek közt Veresegyháza, Donát, Fábiansebestyén is említetnek, Pécsi Gáspár haszonbérlete 350 frtért s szedte be Gyulán, hová azt a bírák terményben vagy pénzülről-évről-évre beszállították, mégpedig 1560—3. folyvást nagyobb és nagyobb összegekben mindaddig, míg a várat a törökök elfoglalták,² habár a falu népessége nem lehetett sem állandó sem vagyonos: a mit onnét következtetünk, hogy a püspök a legtöbb község dézmáját előre megszabta, hogy t. i. ezt mennyire lehet becsülni, a mi falunkét pedig sehoh sem becsülte fel, csak azon helyek közé sorolta, melyekre nézve azt írta az utasításba, hogy »adják ki, a mennyiért tudják«.

A századvégi tatár dúlás a falut végkép eltörölte a föld színéről, mely időben határát, valamint Li- 1596. becét, Szentését, Lengét stb. is, az Ilosvai

¹ Descriptio exactionis subsidii pro viatico sumptu eorum, qui ad concilium generale ... missi sunt. A jegyzék Wencell Antal gyűjteményéből, másolata Borovszky úr birtokában.

² Numerus oppidorum in Comitatus Pesthiensis, Neogradiensis, Solthi-ensis, Zolnok-exterior, Csongrád. existentium, ex quibus decimae generaliter universae ad episcopatum Vaciensem ab antiquo percipiuntur, és más egykoru tizedjegyzékek a váci em. ur. ltban, az Althan-féle 1719-diki nagy per iratai között 127. 129. 132. 174—176. ll.

család birta.¹ A püspökök azonban folyvást számot tartottak a puszta helyek dézmájára, mely a közbeeső időben jól fel is szaporodott, habár egy részök már a rácok birtokába került, kik dézmát fizetni nem tartoztak. Így történt, hogy Sennyei püspök a maga lajstromába Veresegyháza, ugyszintén Királyság, Donát és sok más hely után azt jegyezte be, hogy: »Ezekre nem vetünk árendát.« Ily módon a hely jelentőségét rá nézve el is vesztette, úgyhogy a következő években már be sem irták a lajstromba, a többi hasonló tekintet alá esőkel egyetemben.²

175. sz. Török kengyel a XVI. századból és ujabbkori fokos-balta — Mártélyról.

A földesurak azonban még így is számot tartottak a pusztára. Ezek nevében Győrfi János, Mocsári Ilona fia, — ki valószínűen az Ilosvai-család rokonsága révén tartott jogot a pusztához s ennek szomszédos

¹ Kiss Bálint, A Békésháti ref. egyházvidék emlékei I. 238. Kézirat az egyházmegye levéltárában.

² Egykoru eredeti számaadó könyvek Vácra, i. h.

területeihez, Szenteshez, Mágochhoz, Libechez stb. — az egrí káptalan előtt óvást emelt azok bitorlása s királyi eladományozása ellen.¹ Nem sokkal azután pedig Ilosvai Erzsébet nyilvánította igényét ahhoz és több körülte fekvő részbirtokokhoz és falvakhoz.² A hely egyébként kisebb jelentőségű lehetett, mert, mikor Csongrád megyét Borsoddal egyesítették s ez alkalommal amannak községeit és pusztáit a szendrei megyei közgyűlésen összeirták, róla említést sem tettek. Nem sokkal ezután III. Ferdinánd király Vere-segyházát, Csomorkányt, Tést és Fecskést Turóci Istvánnak, Jakus Jánosnak és Csánádi Jánosnak adományozta el,³ kik valószínűen borsodmegyei vitézek voltak.

Pár évtizeddel később a váci püspök dézmajegyzékében ismét rátalálunk Vere-segyházára, már mint lakott falura, Donát és Királyság közt említve, mely a maga 12 frtnyi bérletével adós maradt, ép úgy, mint a vármegye legtöbb helysége és pusztája.⁴ A közbiztonsági | 1674-9. állapot egyébként a német kormány erőszakoskodásai s a kuruc, török és magyar csapatok dúlásai és zsarolásai következtében ez idő alatt igen rossz volt. Szentes maga is még mindig a pusztuláshoz állott közel, mit abból következtetünk, hogy 22 frtos haszonbérével ép úgy hátrálékban maradt, mint a legtöbb csongrád megyei falu, vagy puszta; egyházi tisztviselői pedig az | 1676. erősebb Vásárhelyre huzódtak által.⁵ Időközben Vere-segyháza földesurai elhaltak s a hely ismét a puszták sorába hanyatlott alá, mikor is Harsányi György vásárhelyi birtokos és Nemes Márton tették rá kezöket a pusztára s azt többi csongrád megyei jószággal, Csomorkánnyal, Fecskéssel stb. együtt eladták vásárhelyi elődeinknek s egyebeknek is, kik azokat már azelőtt is éltek, mi ellen azonban Csánádi Anna, előbb Semsei Pálné, most Janka Péterné

¹ A káptalan bizonyítványa ez óvásról, 1631. dec. 7-ről, a gr. Károlyi nemz. bpesti Itrában 35. fiók, 4. sz.

² Regeszták a leleszi konvent Itrából. Másolata a város Itrában Rvi. L. 2. sorsz.

³ A nov. 7-én kelt adománylevelél az Orsz. Itrban, Bécsi lib. régus IX. 454, eredetije pedig a gr. Károlyi nemz. bpesti Itrában, 35. fiók, 91. sz. (Vere-segyházat tévesen Ormós egyháznak írja.)

⁴ Egykoru eredeti dézmalajstrom a váci püsp. uradalmi Itrban.

⁵ Béládi, A szentesi ref. eklézsia históriája, kézirát a szentesi ref. egyház birtokában.

Borsod megye közgyűlése előtt óvást emelt, a törvényben megszabott büntetés alatt tilalmazván a vásárhelyieket a nev. puszták élésétől s kész lévén azokhoz való jogát a törvény előtt is bebizonyítani.¹

176. sz. Szentelt-viz tartók homok kőből,
Rárósi középkori leletek.

Ezek után alig fér ahoz kétség, hogy Harsányi és Németh olyan területet adtak el, mely törvényesen nem volt övék, elődeink birtokjoga is tehát igen veszendő alpra volt építve.

Nemsokkal ezután Vásárhely maga is elpusztult s mikor a várost az újratelepítés után először Schlicknek, majd Károlynak eladták s ezeket annak birtokába beigtatták, Veregyháza róla már szó sem esett többé s magok a vásárhelyiek sem említették, hogy a pusztát használják. Így történt, hogy a kincstár azt, mint Szenteshhez közelebb eső helyet, ezzel együtt Harruckern János-Györgynek adományozta. Ez idő tájról 1720. készült Békés megyének egy térképe, melyre a pusztát a Sopron és Mindszent közt képzelte egyenes vona-

¹ Az óvás Borsodm. 1685. ár. 15-iki ónodi ülése jkvében. Hiteles másolatok a gr. Károlyi nemzetség bpesti és Csongrád megye Itrában Szentesen.

lon, amattól 1, ettől $1\frac{1}{3}$ magyar mérföldnyire s Oros házától nyugotra $1\frac{3}{4}$ mérföldnyire jegyezték fel. A pusztát azonban az új földesur sem tudta benépesíteni s ezért a szentesiek használták, de Harruckern Ferenc annak egy részét lassanként az öcsödieknek adta bérbe, mely révén Békésvármegye tette rá kezét. Időközben a határ is elhomályosult Királyság, Donát és Fábriánsebestyén irányában, úgyhogy ennek következtében a pusztá felett Békéssel perelni kellett, annyi- val inkább, mert az utóbbi megye a pusztát legeltető szentesiek marháit behajtatta: a per eligazítására tehát a király gr. Csáki János kuriai bírót küldte ki.¹ A bonyodalom vége az lett, hogy a pusztát kétfelé szakították, északi részét Békésmegyéhez csatolták, a délit pedig Csongrádnak s közelebbről Szentesnek hagyták meg.²

¹ A helytartótanács e tárgyú rendelete és egyéb periratok Csongrádm. ltrában, a megyei jkv. 1781. ápr. 23-ki gyűlési irományai között, 10. sz és máj. 26. ülés irományai közt, 48. sz. (Levél-tári iratok 1753. proth. 14.)

² Karácsonyi, i. h.